

Betekenisvol taalonderwijs Themaplanning schept ruimte

Anja Rutgers Van der Loeff

Een goede manier om taaldoelen te realiseren is om er niet alleen aan te werken tijdens de taallessen. Een themaplanning voor een heel leerjaar en daaraan gekoppelde activiteiten, kunnen ervoor zorgen dat kinderen hun kennis ontwikkelen en hun taalvaardigheden verbeteren. Dit bewijzen de ervaringen van vijftien schakelklassen in gebieden met grote taalachterstanden, zoals Amsterdam-Zuidoost en Amsterdam-West.

Schakelklasleerkrachten zijn er tevreden over: een strakke vakoverstijgende themaplanning voor het hele leerjaar. Door iedere twee weken één thema uit de zaakvakken centraal te stellen, realiseren ze een voorwaarde om de leeromgeving thematisch in te richten. Voor ieder thema verzorgen ze gedurende de twee themaweken een boekenhoek, thematafels, een themawand, themafilmpjes, en internetopdrachten. Voor veel thema's plannen ze daarnaast uitstapjes, proefjes en creatieve opdrachten. 'Met deze aanpak kun je ook buiten je taalmethode om veel aan taalontwikkeling doen', zeggen de leerkrachten. 'Want terwijl je aan kennisontwikkeling werkt, vergroot je alle taalvaar-

digheden. Je laat kinderen heel veel doen met de leerstof uit de zaakvakken, en je laat ze luisteren, spreken, lezen en schrijven over het thema. Je realiseert de taaldoelen niet alleen tijdens de taallessen, maar ook tijdens de thematische activiteiten rond het zaakvak. Daardoor heb je meer tijd om aan alle taaldoelen te werken. En dat merk je aan de resultaten.'

SCHAKELKLASSEN

De ervaring is gebaseerd op vijftien schakelklassen in gebieden met grote taalachterstanden, zoals Amsterdam-Zuidoost en Amsterdam-

door thematische aanpak voor taal

West. De leerlingen worden voor de schakelklassen geselecteerd wanneer ze met een stevige impuls op taalgebied een deel van hun taalachterstand versneld, en dus zonder verlies van een leerjaar, kunnen inlopen. Bij de start van het schakelklasjaar zie je meestal het volgende beeld: kinderen met weinig belangstelling en weinig zelfvertrouwen, die geen vragen stellen en een passieve houding hebben ten aanzien van leren. Een flinke uitdaging dus!

Hieronder een overzicht van de schakelklassen waarmee de ervaring is opgedaan.

SCHAKELKLASSEN	AANTAL
3	1
5-6	1
6	3
6-7	3
7	1
Met tweedejaars nieuwkomers 7-8	2
Praktijkschakelklassen 7-8	2
Schakelklassen Iwoo-pro 7-8	2

DE AANPAK

In een klas met lesmethoden behandelt een leerkracht al gauw zes thema's per week: een voor aardrijkskunde, een voor geschiedenis, een voor natuur & techniek, een à twee voor taal-lezen, een voor rekenen – en daar komen nog thema's bij uit actualiteit, cultuur, verkeer, en beeldende en sociale vorming.

De ervaring is, dat dit met kinderen die in al de

thema's stevig ingewerkt moeten worden, leidt tot versnippering. Als leerkracht blijf je steeds opnieuw andere inhouden aanbieden, uitleggen en verduidelijken, waardoor het accent te veel blijft liggen op luistervaardigheden van leerlingen. Hierdoor zijn ze te weinig actief en kun je ze te weinig motiveren en feedback geven. Leerkrachten willen kinderen juist actief en taalvaardig maken, zodat ze lezen, luisteren, spreken en schrijven over de stof. Want dat is taal! Maar ze willen niet van de methoden af. Die bieden vaak grote voordelen: rijk illustratiemateriaal, samenhangende leerstof, en als het goed is ook mogelijkheden tot didactische vernieuwing, bijvoorbeeld op het gebied van samenwerkend leren, of van zinvol internetgebruik. Ook zijn er voordelen bij overdracht aan collega's.

Voorwaarden

De jaarplanning wordt al in mei of juni gemaakt voor het daaropvolgende schooljaar door de leerkrachten en taalcoördinator in samenwerking met een deskundige.

Dan worden ook de aandachtspunten per methode geformuleerd, de consequenties besproken, de extra bronnen en leeromgeving voorgeselecteerd en de eerste thema-ontwerpen gemaakt. Het ontwerpen kost tijd. Niet alleen in mei-juni voorafgaande aan het schooljaar, maar ook gedurende het schooljaar is een inhoudelijke investering per leerjaar nodig. Scholen stellen per leerjaar gemiddeld een halve leraardag per week beschikbaar voor voorbereiding, reflectie en vastleggen, en vragen begeleiding met een maandelijkse frequentie aan. Inhoudelijke en organisatorische accenten verschillen afhankelijk van de doelgroep en van het taalbeleid van de school.

Didactische vernieuwingen

De aanpak biedt ruimte voor didactische vernieuwingen. Die kun je, heel praktisch, per thema nader invoeren. Je kunt daarbij denken aan gevarieerd leren presenteren, zoals met posterpresentaties en demonstraties. Maar ook aan begrijpend leren internetten met, per thema, webquests, webpaden, proefjes, en filmpjes met en zonder opdrachten. Voor alle kinderen die een extra taalimpuls nodig hebben! Kinderen leren internet te gebruiken als een van hun bronnen bij hun oriëntatie op een thema, en bij het voorbereiden van hun mondelinge en schriftelijke presentaties. Dit is een noodzakelijk onderdeel van begrijpend lezen.

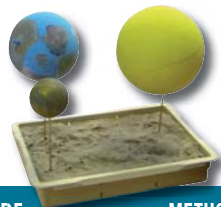
THEMATISCHE JAARPLANNING

Inhoudelijke samenhang kan op een aantal manieren bereikt worden. Hier is gekozen voor de *thematische jaarplanning*. Een thema uit de wereldvakken, bijvoorbeeld het aardrijkskundethema 'Wonen', staat daarbij twee weken centraal. Na Wonen volgt bijvoorbeeld twee weken het natuurthema 'Eigen lichaam', en daarna het geschiedenthema 'School vroeger'. Uitgangspunt is een afwisseling tussen de drie wereldvakken op basis van een evenredige verdeling. Steeds staat één wereldthema centraal naast één taalthema. Regelmatig is er inhoudelijke samenhang tussen een taalthema en

(Advertentie)

schrijbelen, schrijftekenen en schrijven
www.schrijfdans.nl

METHODEN TAAL & BEGRIJPEND LEZEN	METHODE GESCHIEDENIS	METHODE AARDRIJKSKUNDE	METHODE NATUUR & TECHNIEK
Wonen		Wonen	
Eten			Eigen lichaam
Wie ben jij			Dieren
Hoe zie je eruit		Je eigen buurt	
School vroeger	School vroeger		
Uiterlijk	Jagers en boeren		
Sport en hobby's			Elektriciteit
Tijd	Romeinen		
Winkels / bibliotheek	Romeinen		
Natuur / weer		Strijd tegen het water	
Communicatie			Bouwen
Goed / kwaad	Monniken en Ridders		

En zo verder tot twintig thema's op jaarbasis, met een evenredige verdeling over de wereldvakken.

een thema uit de wereldvakken, zoals in bovenstaand schematisch voorbeeld bij Wonen en bij School vroeger. In het schema staan de thema's per methode in de jaarplanning.

De thema's van de taalmethoden vormen de 'rode draad'. Waar mogelijk worden alle taallessen en alle lessen uit de taalmethode en uit de leesmethode gegeven, ook in combinatieklassen. De jaarplanning van de taalmethoden is het uitgangspunt. Ook de geschiedenismethode wordt chronologisch gevolgd. Bij aardrijkskunde en natuur & techniek verandert soms de volgorde van thema's. In combinatieklassen en praktijkschakelklassen zijn scherpe selecties in de leerstof van de kennisvakken nodig. De thematische jaarplanning betreft alleen de domeinen taal en kennisvakken. Rekenen staat er los van.

HET THEMATISCH ONTWERP

De doelgroep heeft specifieke behoeften op taal- en kennisgebied. Iedere methode heeft zijn sterke en zwakke kanten om aan deze specifieke behoeften te voldoen.

We beginnen met die sterke en zwakke kanten van alle vijf tot zes methoden in kaart te brengen en aan de combinatie daarvan conclusies te verbinden. Uitgangspunt is de kansen voor taal optimaal te benutten. We maken richtlijnen per methode en voor het geheel. Een verandering in de volgorde van stof per thema kan soms wonderen doen. Kinderen die inhouden 'op hun netvlies hebben' en er een mentale kaart bij ontwikkelen, begrijpen meer, lezen beter, en spreken en schrijven beter. Soms moet een deel van de stof anders gecombineerd worden, soms moet de stof aangepast of aangevuld worden. Altijd zijn de kerndoelen, de tussendoelen en de Citodomeinbeschrijvingen leidraad.

Vanuit de richtlijnen maken we per thema een thema-ontwerp. Een

van de uitgangspunten daarbij is: kinderen leren luisteren, spreken, lezen en schrijven met de taalmethode, maar ook met het vakthema. Bij het aardrijkskundethema 'Ons zonnestelsel' krijgen ze bijvoorbeeld de opdracht om, gesteund door hulpvragen, een planeet te beschrijven. De opdracht is ontworpen volgens de doelstellingen en opzet van de taalmethode, maar wordt uitgevoerd met het thema uit het vakvak. Bij het thema 'Romeinen' krijgen ze de opdracht om een dialoog te schrijven tussen een vader en een zoon: moet de zoon in het leger, wil hij dat wel, hoe wordt er geargumenteerd?

Het thema-ontwerp geeft de selectie, de ordening en de aanpassingen van de stof binnen een thema aan. Het geeft ook aan hoe aspecten van de leeromgeving, zoals boekcollecties, uitstapjes, thematafels, proefjes en internetgebruik, taal en kennis toegankelijker maken. Het thema-ontwerp staat in een ontwerpspin en past op een A4-tje.

RESULTATEN OP LEERLINGNIVEAU

Het doel van de aanpak op leerlingniveau is dat minimaal 70 procent van hen taalachterstanden sneller inloopt dan op grond van de verstreken maanden verwacht kan worden.

Dit doel is in ieder geval in de eerste jaren waarin metingen naar buiten kwamen, ruimschoots gehaald, zoals blijkt uit de rapportage van bs De Ster over een van de schakelklassen die met de aanpak werken (www.schakel-klassen.nl, zoek op: 'pilots schakelklassen'). Naast harde resultaten zijn er ook de uitspraken van leerkrachten.

- Na een paar maanden zeggen ze: 'Zo kan ik lesgeven. De kinderen zien het thema al helemaal voor zich als ze de leerboeken pakken en de teksten, foto's en platen bekijken. Ze raken geïnteresseerd in de stof en ze gaan kijken en lezen leuker vinden. Ze gaan ook vragen stellen en lezen meer.'
- Een paar maanden later hoor je vaak uitspraken als: 'Kinderen worden actiever, werken samen en spreken elkaar aan. Ze zijn geïnteresseerder, ze gaan leren leuk vinden. Bovendien merk je ook wat sommige kinderen allemaal al van een onderwerp weten, en daar steken ze elkaar mee aan. Ze gaan ook thuis met een onderwerp door. Ik hoor dat ook van ouders.'

Na uitstroom uit de schakelklassen naar groep 8, hebben we voor drie klassen kunnen volgen hoe het de leerlingen verging. Van de leerkrachten van groep 8 hoorden we: 'Deze kinderen stellen meer vragen, lezen meer, onthouden meer en concentreren zich beter.' In alle drie de klassen bleek er in februari een groepje ex-schakelklassers te zijn voor wie een verwachting praktijkonderwijs tóch vmbo werd, of een vmbo tóch havo-vwo.

LEERKRACHTERVARINGEN

Andere resultaten liggen in de competenties van de leerkracht zelf: 'Ik merk dat ik mijn didactische vaardigheden zo veel beter kan benutten en ontwikkelen', zegt één van hen. 'Ik merk dat ik geïnteresseerder raak in de inhouden waarin ik

lesgeef, en mijn vak weer leuker ga vinden', zegt een ander. Het lukt alle leerkrachten om doelen van taallessen te bereiken met inhouden uit wereldvakken. De betreffende taallessen worden dan niet letterlijk gebruikt, maar de doelen ervan wél. Het leerplan wordt daarmee effectiever, want je slaat meer vliegen in één klap. Zo kan er roosterruimte ontstaan voor interessante taalrijke activiteiten vanuit bijvoorbeeld techniek, uitstapjes, drama en beeldende vakken. Hoe ervaren de leerkrachten hierin raakt, hoe vaker het zal lukken.

'De aanpak stelt me in staat om meer de diepte in te gaan en meer met de stof te doen. Ik kan zo de kinderen leren hoe ze moeten leren', zegt Martine Nieuwstad, die op De Ster in Amsterdam-Zuidoost twee jaar lang een gecombineerde schakelklas voor groep 6-7 draaide. Gerjanne Meedendorp, die lesgeeft aan de praktijk-schakelklas in Amsterdam-Zuidoost op basisschool De Achtsprong, zegt: 'Selecteren is de kunst, maar het is ook moeilijk, je moet het leren. Binnen de gekozen thema's moet voor een praktijk-schakelklas de leerstof extra zorgvuldig geordend worden, zodat je precies die stof aanbiedt die de leerlingen nodig hebben. Als dat helder is, geef je beter les, en je differentieert beter. Je werkt meer vanuit de doelen dan vanuit de methode.'

EN REGULIERE KLASSEN?

De meeste scholen willen de aanpak verbreden van schakelklassen naar de parallelklassen, en uiteindelijk naar schoolniveau. Dat gaat stapsgewijs.

Een taalcoördinator van een school met een schakelklas 6 zegt: 'Wij hebben ervoor gekozen om twee leerkrachten, de schakelklas-leerkracht én haar parallelcollega, de aanpak in twee groepen 6 uit te laten voeren. Zij bereiden samen de thema's voor.'

De leerkrachten: 'Daarbij ruilen we iedere twee weken van thema: als de een aan het ene thema werkt, werkt de ander alvast aan het andere en daarna keren we het om. We ruilen de materialen voor de leeromgeving om, en evalueren en plannen samen de thema's. We kunnen onze evaluaties meteen gebruiken om het in de andere

klas nog op een andere manier uit te proberen. Het leerplan staat daardoor nog steviger, en we bewaren het voor komend jaar.'

De taalcoördinator van deze school: 'Voor de groepen 6 hebben we nu dus een thematisch leerplan staan. Volgend schooljaar zouden we een thematisch leerplan kunnen invoeren in twee andere leerjaren. Zo kunnen we de aanpak stapsgewijs invoeren in de hele school.'

Een schakelklaslerares: 'De aanpak met de thematische jaarplanning is geschikt voor de gehele school. Je kunt onderdelen van de aanpak stapsgewijs en op ieder moment invoeren. Maar met de echte grote stap die ruimte voor taal oplevert, het maken van een samenhangende thematische en didactische planning voor taal en zaakvakken voor een heel leerjaar, moet je al in mei en juni beginnen. De voorbereiding voor dat leerjaar moet al vóór die zomervakantie plaatsvinden. Dan kun je in het nieuwe schooljaar effectief met de jaarplanning en met de thema's aan de gang.'

Anja Rutgers van der Loeff is specialist Taal en zaakvakken bij ABC Onderwijsadviseurs (www.hetabc.nl) Reacties op dit artikel kunt u mailen naar: arutgers@hetabc.nl

Meer informatie?

- Rutgers van der Loeff, A., *Bovenbouwers en kritisch internetgebruik: feiten en zes tips* (<http://files.ictopschool.net/bestanden/kennisrotonde/web2/1b.pdf>).

